

SLOVENCİ V OKTOBRSKI REVOLUCIJI

FRANCE KLOPČIČ

Leta 1917, dne 7. novembra (ali 25. oktobra po odpravljenem starem koledarju), je v Rusiji po oboroženi vstaji delavcev in kmetov, vojakov in mornarjev, ki jo je vodila boljševiška partija z Leninom na čelu, zmagala socialistična revolucija. Nastala je republika sovjetrov. To je bila diktatura proletariata, ki jo je teoretično utemeljil Marx in ki so jo praktično uresničili boljševiki. Revolucija je Rusijo iztrgala iz strahot prve imperialistične vojne. Uničila je stari red izkoriščanja in zatiranja, izročila delavcem tovarne, rudnike in transport, kmetom pa zemljo, a narodom dala nacionalno svobodo. Pretresla je svet, ki je od tedaj v nenehnem revolucionarnem preoblikovanju: začela se je doba socializma, medtem ko jenjava doba in se krči obseg kapitalizma.

Petdeset let po veliki oktoobrski socialistični revoluciji ima svet radikalno drugačno podobo. Nekdanja Rusija v nekoliko zmanjšanih mejah — zdaj Zveza sovjetskih socialističnih republik — je postala vrhunska država. Obstaja vrsta socialističnih dežel, med njimi naša Socialistična federativna republika Jugoslavija. Prejšnje kolonije so se osamosvojile. Čeprav najnaprednejše kapitalistične države, med njimi Združene države Amerike, nadaljujejo gospodarski in tehnični vzpon, ne daje njihov sistem svetu perspektiv za mir in blaginjo; nasprotno, kapitalistični red nadaljuje z gospodstvom nad zatiranimi razredi in zaostalimi narodi ter razpihuje vojne. Človeštvo bi se že zdavnaj znašlo v tretji svetovni vojni, če ne bi socialistične dežele izvajale politiko miroljubnega sožitja, če se ne bi številne neuvrščene dežele zavzemale za mir in razvoj v miru. Prevrati v znanosti in tehniki omogočajo pospešen razvoj človeštva in stavljajo predenj uresničljivo nalogo, odpraviti vojne, odpraviti revščino in zaostalost. Svet in človeštvo sta na pragu novih odločilnih rešitev...

Leto 1917 je zalotilo v Rusiji desetstisoče Slovencev. To so bili vojni ujetniki kakor

stotisoči Srbov, Hrvatov, Čehov, Madžarov, Nemcev in drugih narodnosti, ki jih je Avstro-Ogrska mobilizirala v vojsko in izgubila v letih 1914—1916 na bojnem polju. Po najskromnejših podatkih¹ je Rusija zajela nad milijon vojakov in oficirjev avstro-ogrske armade. In ti vojni ujetniki so bili izpostavljeni vplivu revolucionarnih dogodkov leta 1917 v Rusiji.

Že februarska revolucija 1917, ki je strmo glasila carja in uvedla demokratične svobode, zlasti pa ustvarila sovjete, je spremenila položaj vojnih ujetnikov: bili so deležni svobodnejšega gibanja v taboriščih ali na delovnem mestu v tovarnah in na vasi, vključevali so se polagoma v družbeno in politično življenje narodov obsežne Rusije.

Najbolj se je vpliv februarske meščansko-demokratične revolucije izkazal med vojaki in častniki Srbskega dobrovoljskega korpusa v Odesi in sosednih krajih južne Ukrajine. V ta korpus so se leta 1916 priglašali prostovoljci iz vrst slovenskih, hrvatskih in srbskih vojnih ujetnikov, bivših vojakov in častnikov avstroogrske armade, da bi se z orožjem v roki bojevali zoper zatiralsko Avstro-Ogrsko, za osvoboditev južnih Slovanov, za ustanovitev Jugoslavije. Prva divizija tega korpusa se je leta 1916 že junaško tolkla v Dobrudži na strani ruskih vojsk proti Avstriji, Nemčiji, Bolgariji in Turčiji ter utrpela hude izgube. Toda poveljstvo korpusa, ki je bilo v rokah oficirjev kraljevine Srbije, ni hotelo nič slišati o Jugoslaviji, marveč je po nalogu srbske kraljevske vlade zastopalo politiko Velike Srbije, v katero naj bi se vključile hrvatske in slovenske dežele. Hkrati je poveljstvo uvedlo v korpusu sistem neenakopravnosti in nasilja. Zato je v enotah korpusa že oktobra 1916 prihajalo do odpora, ki se je po februarški revoluciji 1917 sprevrgel v radikalno in mogočno gibanje za izstop iz korpusa. To gibanje je dobilo ime disidentskega gibanja. Ob podpori vojaških in oficirskih sovjetov v Odesi, Zaporožju in drugih

krajih so tisoči Slovencev, Hrvatov in Srbov zapustili korpus. Če je ta v začetku leta 1917 štel še nad 40.000 vojakov in častnikov, je maja 1917 bilo v njem le 20.622 moških; polovico moštva je vzelo disidentstvo in dezerterstvo.² Kasneje je skopnela še druga polovica razen nekaterih enot na Murmansk in v Odesi; zadnje so se umaknile na Ural.

Tako je disidentstvo in dezerterstvo ohromilo in okrnilo Srbski dobrovoljski korpus. Zato njegovi ostanki niso mogli leta 1918 postati orodje protirevolucije zoper boljševiško oblast, kakor se je zgodilo s češkimi legijami na Volgi in v Sibiriji, ki so postale opora armadi belega admirala Kolčaka in intervencionističnim vojskam antante.

Med Slovenci, ki so se izkazali v disidentskem gibanju in njegovi politični usmeritvi, so bili: Pavel Golia, Gašper Peklč, Milan Gorup, Janko Kotnik, Ernest Sorčan, Stanko Lapajne, Ciril Cirman, Srečko Jeras, Jože Zupančič, Jože Velnar, Josip Rožman, Srečko Lapajne, Jože Urbančič, Jakob Stefančič, Josip Bergoč, D. Rustja, M. Juvan, V. Španger in drugi.³

Vpliv oktobrske socialistične revolucije 1917 na ujetnike je bil neprimerno večji od vpliva februarske revolucije.

Oktobrska revolucija je med vojnimi ujetniki vzbudila simpatije in si pridobila zveste privrženke s svojo socialno vsebino, s politiko miru, z antiimperialistično usmerjenostjo, s samoodločbo narodov, s sovjetsko oblastjo, ki je združevala delavce in kmete itd. V aktivno politično življenje je pritegnila stotisoče delavcev, kmetov in izobražencev iz vrst vojnih ujetnikov.

Oktobrska revolucija je vojne ujetnike osvobodila in jih izenačila z državljani Rusije. Predsednik vojaškega oddelka Vseruskega centralnega izvrševalnega odbora sovjetov je dne 13. decembra 1917 poslal astra-hanskemu sovjetu naslednja navodila: »Revolucionarna dežela ne sme imeti sužnjev. Vojni ujetniki se morajo počutiti v naši deželi kot gosti revolucionarnega delovnega ljudstva. Potrebno jim je dati lastno notranje samoupravljanje, olajšati njihovo delo in ga plačevati kot ruskim delavcem.«⁴

Iz vseh teh in drugih razlogov je boljševizem našel med vojnimi ujetniki plodna tla. Med Jugoslovani so se pojavili boljševiki, mnogi disidenti so se razvili v komuniste.

Oktobrske vstaje v Petrogradu in Moskvi se je neposredno udeležilo le nekaj Jugoslovanov; med njimi Slovenci ni bilo nobenega. Pač pa so se oktobrskih in novembrskih bojev za sovjete v Kijevu udeležili posamezni

borci Jugoslovanskega udarnega bataljona in sicer na lastno pest in pobudo. O tem pričajo spomini slovenskih udeležencev.

Organizirana dejavnost vojnih ujetnikov na strani nove sovjetske oblasti se je pričela v začetku leta 1918, ko se je sovjetska oblast zmagovito razširila po vsej Rusiji. Tako je bila 14. marca 1918 v Moskvi konferenca vojnih ujetnikov-internacionalistov. Mesec pozneje se je prav tam zbral kongres vojnih ujetnikov Rusije. Od 14. do 18. aprila je zborovalo nekaj sto delegatov, ki so zastopali 520.426 ujetnikov revolucionarnega razpoloženja.⁵

Na kongresu so se uveljavile ideje internacionalizma. Med glavnimi sklepi sta dve nalogi:

1. Za vojne ujetnike je potrebno, da podprejo proletarsko revolucijo in se aktivno bojujejo za sovjetsko oblast.

2. Pripravljati je treba vojne ujetnike za dejavnost v domovini, da bodo avantgarda socialistične revolucije na zahodu.

Jugoslovanske vojne ujetnike je zastopalo več delegatov, med njimi Jože Srebrnič, predvojni slovenski socialni demokrat iz Solkana, kasnejši narodni heroj, ki je bil na kongresu tudi izvoljen v Centralni komitee Revolucionarne internacionalne socialistične organizacije inozemskih delavcev in kmetov.⁶

Med temi akcijami večjega merila so tekale priprave za čvrsto organizacijo revolucionarnih Jugoslovanov. Marca 1918 je bilo v Moskvi posvetovanje socialistično usmerjenih Jugoslovanov, živčih v Rusiji. Od Slovencev se ga je udeležil Drago Godina, uslužbenec iz Trsta, ki je emigriral v Rusijo leta 1916. V začetku aprila 1918 je nastala Jugoslovanska skupina mednarodne socialne demokracije, ki je začela izdajati list »Revolucija«. Maja in junija 1918 pa se je v Moskvi iz te skupine izoblikovala Jugoslovanska komunistična skupina kot članica Federacije inozemskih komunističnih skupin pri Centralnem komiteju Komunistične partije (boljševikov) Rusije (skrajšano KP(b)R).

Prvi akt o nastanku Jugoslovanske komunistične skupine ima datum 16. maja 1918.⁷ To je resolucija, ki razglša ustanovitev Jugoslovanske komunistične emigrantske partije. Ime »partija« se pa ni obdržalo.

Drugi njen akt z dne 16. junija je statut Jugoslovanske skupine Komunistične partije Rusije. Statut so lastnoročno podpisali ustanovitelji skupine, 40 po številu, med njimi Slovenci Jože Srebrnič, Drago Godina in Milena Godina.⁸ Med ustanovitelji so tudi ime na pozneje znanih hrvatskih, srbskih in črno-

gorskih komunistov: Vladimir Čopić, Ivan Matuzović, Nikola Kovačević, dr. Vukašin Marković in drugi.

Tako je v Moskvi spomladi 1918 nastala prva komunistična organizacija med Srbi, Hrvati, Slovenci in Bolgari, skoraj leto prej od nastanka komunističnih strank v Jugoslaviji in Bolgariji. V začetku je ta organizacija združevala štiri južnoslovanske narodnosti.

Dejavnost skupine se je razširila na druge kraje Rusije. Delovala je polna tri leta, do pomladi 1921, ko so se skoraj vsi njeni člani hkrati z vojnimi ujetniki vrnili iz Rusije v svoje rojstne kraje. Njen sestav se je menjal, menjalo se je njeno vodstvo, oktobra 1918 so iz skupine izstopili Bolgari in osnovali lastno bolgarsko komunistično sekcijo, tudi ime se je še spremenilo, vendar je skupina v bistvu ostala pri temeljih, ki so jih udarili njeni ustanovitelji maja 1918.

Jugoslovanska komunistična skupina je izdajala glasilo »Vsemirnaja revolucija«, ki je l. 1918—1919 priobčevalo članke in dopise na jezikih in v pisavah jugoslovanskih narodov.

Tiskala je številne letake, namenjene bvišim vojnim ujetnikom in jugoslovanskim borcem v Rdeči armadi, a prav tako zapeljanim vojakom v belih in intervencionističnih vojskah.

Prevajala je in tiskala številne knjige in brošure komunistične in napredne vsebine. Nastala je prva komunistična literatura v srbohrvaščini in slovenščini, tiskana v latinici in cirilici. Prvič so tu Leninovi spisi zagledali beli dan v slovenščini.

Organizirala je, podpirala in vzpodbujala številne jugoslovanske enote v Rdeči armadi, med njimi Prvi jugoslovanski komunistični polk, pošiljala vanje agitatorje in organizatorje. Od tod je črpala tudi del vodilnih kadrov.

Ustanovila je partijsko šolo in šolo rdečih poveljnikov ali pošiljala najboljše tečajnike na ustrezne sovjetske višje šole.

Skratka, razvila je živahno dejavnost. Znotraj skupine niso Slovenci, Hrvati ali Srbi predstavljali kakih posebnih, samostojnih sekcij. Dasi je vsakdo v anketah navajal narodnost in jo je le malokdo označil z besedo »Jugoslovan«, so vsi enotno delovali v jugoslovanski skupini, brez narodnostnih preprirov, kot edina in iskrena tovarišija.

Leta 1918 so bili v moskovski skupini mnogi Slovenci: Drago Godina in Jože Srebrnič, Milan Gorup in Jože Velnar, Ivan Vuk in Stanko Lapajne, Pavel Golia in Ciril Cir-

man, Srečko Jeras in Lovro Klemenčič, Milan Maver in Ernest Pertot, Filip Kumbato- vić in Aleksander Skaza, Srečko Lapajne in drugi.

Naši rojaki niso delovali le v svoji skupini. Zaposlovali so se tudi v sovjetskih ustanovah v Moskvi. Tako npr. je bil Vladimir Čopić tajnik oddelka južnih Slovanov ljudskega komisariata za narodnostne zadeve; v ljudski komisariat za zunanje zadeve je šel delat Stanko Lapajne, pozneje odvetnik v Ljubljani.

Nadalje so naši rojaki po vsej Rusiji delali v tovarnah, pri kmetih, v gospodarski upravi, v sovjatih, v organih notranjih zadev, v komitejih KP(b)R itd. Najbolj pa so se uveljavili v enotah Rdeče armade, katere zgodovina navaja številne junake iz vrst Jugoslovanov, kakor npr. Aleksa Dundića, Danila Serdića, Avgusta Barabaša, Vilka Mariona in druge, ki so poveljevali polkom, divizijam, bili v armadnih štabih itd.

Kot poveljniki po velikosti srednjih enot Rdeče armade so se odlikovali Slovenci Srečko Jeras, Jože Horvat, Jože Velnar idr.

Ko se je konec oktobra 1918 sesula Avstro-Ogrska in je v začetku novembra 1918 kapitulirala Nemčija, kar je pomenilo konec prve svetovne vojne, so se slovenski, srbski in hrvaški komunisti v Moskvi zbrali, da določijo naloge v novem položaju. Dotlej niso imeli stikov z domovino, zdaj se je takšna možnost porajala. Izredna konferenca jugoslovanske skupine KP(b)R je dne 5. novembra 1918 sklenila:

— ustanoviti Komunistično partijo (boljševikov) Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki naj nadomesti socialnodemokratske stranke v domovini, ker so le-te izdale stvar delavskega razreda in socializma;

— poslati večje število članov v domovino, da začno z delom nove komunistične stranke.⁹

Če je bila druga točka nemudoma izpolnjena, prva ni mogla biti takoj uresničena. V pokrajinah, ki so sestavljale novo kraljevino SHS, so obstajale socialnodemokratske stranke, ki so le počasi stresale raz sebe miselnost in politiko Druge internacionale in se le obotavljale osvobajale reformizma. Razvoj v teh pokrajinah je šel svojo samostojno pot. Najprej je prišlo aprila 1919 do zedinjenja večine socialnodemokratskih strank v novo Socialistično delavsko stranko Jugoslavije (komunistov) in šele drugi kongres te stranke junija 1920 je sprejel ime komunistične stranke in se brez pridržkov izrekel za program in politiko tretje, Komunistične inter-

nacionale. Povratniki iz Rusije so se morali prilagoditi razmeram v domovini. Postali so pomemben del v vodstvu nastajajoče Komunistične Partije Jugoslavije.

Z odhodom precejšnjega števila jugoslovanskih komunistov iz Moskve v Jugoslavijo dejavnost moskovske skupine ni nehala. Nasprotno, navezala je stike s skupinami in krožki jugoslovanskih komunistov po vsej Rusiji. Organiziranost in strnjenost teh grup se je povečala in utrdila ter je dobila redno obeležje. V poročilu za marec 1920 je Centralni jugoslovanski biro agitacije in propagande pri Centralnem komiteju Komunistične partije (boljševikov) Rusije — tako se je takrat imenovalo vodstvo jugoslovanskih komunistov v Rusiji! — navedel, da je na vsem ozemlju Rusije bilo v KP(b)R okoli 450 članov in 50 kandidatov, skupno torej okoli 500 partijcev iz vrst Jugoslovancev. Polovica jih je bila srbske narodnosti, 35 odstotkov hrvatske in 15 odstotkov slovenske. V Rdeči armadi je služilo 70 odstotkov jugoslovanskih komunistov, poleg številnih nestrankarsko opredeljenih.¹⁰

Ta redna in tesna povezava jugoslovanskih komunistov v Rusiji, tako v evropskem delu dežele kakor tudi v Sibiriji in v srednji Aziji ali Turkestanu — tu so se zlasti uveljavili Slovenci — je dovoljevala sklic državne konference jugoslovanskih komunistov iz vse Rusije. Do nje je prišlo od 8. do 13. oktobra 1920 v Moskvi. Na konferenco je prišlo 15 delegatov s pooblastili in 15 delegatov s posvetovalnim glasom, ki so zastopali 18 sekcij in 21 krožkov s skupno 326 člani in 210 kandidati KP(b)R. Med delegati sta bila Slovenca Janez Košir in Ernest Pertot.¹¹

Skupina je nadaljevala plodno delo z izdajanjem knjig in brošur (poleg lista in letakov). Bile so namenjene bivšim vojnim ujetnikom, kasneje pa so jih pošiljali tudi v Jugoslavijo. Kako obsejna je bila ta izdajateljska dejavnost, pričajo naslednji podatki za triletno obdobje:

Knjig in brošur je izšlo 65, od tega 13 v slovenščini, druge v srbohrvaščini, v latinici in v cirilici.

Listi so izhajali: v Moskvi »Revolucija« spomladi 1918, »Vsemirnaja revolucija« v drugi polovici 1918 in »Svjetska revolucija« leta 1919; v Irkutsku »Komuna« spomladi 1920 in v Taškentu spomladi in poleti 1920 list s trojnim imenom »Crveni barjak — Crvena zastava — Rdeči prapor«. Med uredniki in pisci teh listov so bili Slovenci Ivan Vuk, Drago Godina, Jože Srebrnič, Pavel Golja in drugi.

Letakov in proklamacij je bilo 17, od tega v slovenščini en naslov. Pri tem niso upoštevani letaki, ki so izšli v raznih krajih Rusije na pobudo tamkajšnjih jugoslovanskih komunistov.

Naklada tega tiska je presenetljivo velika: knjig oziroma brošur 650.200 izvodov, od tega v slovenščini 97.000; moskovskih časopisov (brez irkutskega in taškentskega lista) 949.000 izvodov; letakov 292.000 izvodov. Skupna naklada je dosegla 1.891.200 izvodov.¹²

V slovenščini so izšle naslednje knjižne izdaje: Klara Zetkin, Borba za svobodo in mir; Bela Kun, Kaj hočejo komunisti; Osnovne črte Komunistične internacionale; V. M. Friče, Imperializem; F. Marchlewski, Kaj je boljševizem; Paul Lafargue, K državi socializma; K. Liebknecht, Pajki in muhe; D. Godina, Narodnjaštvo in interesi proletariata; Manifest Komunistične internacionale; Teze tovariša Lenina o buržoazni demokraciji in proletarski diktaturi; V. M. Friče, Internacionala; O. Obolenski, Mednarodni položaj in politika sporazuma; Program Ruske komunistične stranke (boljševikov).

Prevajalci iz ruščine v slovenščino so bili po podatkih iz arhiva Jugoslovanske komunistične skupine pri KP(b)R, ki se je v celoti ohranil, naslednji tovariši: Pavel Golja, Ciril Cirman, Jože Velnar,¹³ Ivan Vuk,¹⁴ Alojz Sedej¹⁵ in Jožko Prezelj.¹⁶ Kaj je vsak izmed naštetih prevedel, to v arhivu ni zabeleženo. Stavca za slovenski tisk sta bila Milan Maver in Ernest Pertot.

Poleg dejavnosti osrednje jugoslovanske skupine v Moskvi najdemo v dokumentih podatke o razviti politični in kulturni dejavnosti Jugoslovancev v Sibiriji in v Turkestanu.

Ko je Rdeča armada konec 1919 in v začetku 1920 podila od zahoda na vzhod vzdolž sibirske železniške magistrale ostanke razbite bele armade admirala Kolčaka in z njo vred češke legije, ki so hitele v Vladivostok na Tihem oceanu, da bi se od tam z ladjami napotile v domovino, je med to pisano družino vojsk prišel tudi jugoslovanski polk Matije Gubca, formiran v Tomsku. V polku je raslo boljševiško razporejenost in v Nižnjem Udinsku sta dva bataljona od treh v polku z dvema oklopnima vlakoma vred prešla na stran Rdeče armade in se vključila vanjo.¹⁷ Sestavila sta jugoslovanski sovjetski bataljon; ta je štel 700 mož in je ves februar 1920 po naročilu enot Rdeče armade, ki so prodirale dalje na vzhod, varoval Nižnji Udinsk in železniško prog. Pri tem so se

izkazali Pavle Gregorić, še živeči hrvatski komunist in predsednik JRK, Branko Šicelj, Ernest Pertot, Ernest Sorčan, Jože Zupančič idr. Strojevodja enega izmed oklopnih vlakov je bil Alojz Kusold, Slovenec iz Ljubljane, kovinar, kasneje član Pokrajinskega komiteja za KPJ za Slovenijo, odgovorni urednik partijskih legalnih tednikov v Ljubljani, nato partizan spomeničar itd.

V Irkutsku je ob istem času februarja 1920 nastala Prva internacionalna komunistična divizija; v njej je bil eskadron konjenikov Jugoslovanov, 120 po številu. Poveljnik divizije je bil Vilko Marion, Hrvat po narodnosti, komunist po prepričanju. Žal ga je pokosil pegasti legar, tedaj pogosta bolezen, spremljajoča državljansko vojno.¹⁸

V Turkestanu so Jugoslovani, med njimi Slovenci Janez Košir, Franjo Novak, Ivan Vuk, Srečko Jeras, Ljudomil Kalin, Peter Uzar, Lovro Klemenčič, Karel Mali, Franc Fon, Ivan Možina in drugi sodelovali v ustanovah sovjetske uprave, v Rdeči armadi, v partiji. Nekateri so z orožjem pomagali zatreti upor belih zoper sovjetsko oblast v Taškentu januarja 1919. V tem glavnem mestu Turkestana so Jugoslovani imeli pevski zbor, ki ga je vodil Emil Adamič, slovenski skladatelj; uprizarjali so večkrat koncerte s petjem, dramo in deklamacijami, udeleževali so se komunističnih sobotnikov (delovnih akcij).

Lahko bi našli še mnogo konkretnih dejanj in mnogo zvrsti v dejavnosti Slovencev in drugih Jugoslovanov v oktobrski revoluciji in za državljanske vojne v Rusiji v letih 1918—1921. Dostopni arhivi govore o njih in očitno bodo nadaljnji dostopni viri še povečali število dejanj, ki so jih naši rojaki v daljni deželi opravili v obrambo in okrepitev socialistične revolucije in sovjetske oblasti.

Dokumenti hkrati osvetljujejo delovanje enega dela Jugoslovanov v taboru protirevolucije. To so predvsem skupine ob murmanski železniški progi poleti 1918 ter skupine v Samari, v Čeljabinsku in Tomsku leta 1918 do 1919. Odkrivajo se doslej neznani poskusi posameznih Slovencev — tako liberalne kot

klerikalne strankarske opredelitve — zavreti zmagoslavni pohod ruske revolucije. Doživeli so polom.

Število Slovencev in drugih Jugoslovanov v vrstah protirevolucije je bilo majhno. Velika večina bivših vojnih ujetnikov jugoslovanske narodnosti je bodisi aktivno in z orožjem v roki bila za sovjete, za boljševike, za oktobrsko revolucijo, ali pa s simpatijami spremljala revolucionarne dogodke, ne da bi se dala izkoristiti od reakcije.

Zatorej lahko sklepamo o pomembnem in častnem deležu Slovencev, Hrvatov in Srbov v revoluciji 1917. leta in v bojih za utrditev sovjetske oblasti leta 1918—1921 v Rusiji. Številen tisk v Sovjetski zvezi zdaj dokumentirano pripoveduje o tem slavnem deležu.

OPOMBE

1. Karel Pichlík, Das Ende der österreichisch-ungarischen Armee, Österreichische Osthefte, 1963, zvezek 5, str. 366, opomba 25. Pisec je češki zgodovinar iz Prage. — 2. Glej Jugoslovanski dobrovoljački korpus u Rusiji, Beograd 1954; Arhiv disidentskega gibanja v Rusiji 1917. Zgod. arhiv CK ZKS, Lj.; I. Očak, Jugoslavjanski internacionalisti v borbe za pobeđu sovjetskoj vlasti v Rossiji, Moskva 1966. — 3. Arhiv disidentskega gibanja v Rusiji 1917, Zg. arhiv CK ZKS. — 4. Cit delo I. Očaka, str. 68. — 5. Prav tam, str. 85. — 6. Prav tam, str. 86. — 7. Institut za izučavanje radničkog pokreta, Beograd (v nadaljnjem IIRP), mikrofilm (MF) 16/33, posnetka 2 in 3. Fotokopije teh dokumentov je beograjski inštitut prejel od Instituta marksizma-leninizma v Moskvi. — 8. IIRP, MF 16/33, posn. 377—380. — 9. IIRP, MF 16/33, posn. 544—549. — 10. IIRP, MF 16/33, posn. 847—849. — 11. IIRP, MF 16/33, posn. 981—1011. — 12. Poročilo D. Vidnjeviča z dne 1. avg. 1921, IIRP, MF 16/37, posn. 398—404. — 13. IIRP, MF 16/33, posn. 80—81. Glej tudi Sodobnost, 1967, zv. 6, članek o Pavlu Golii. — 14. IIRP, MF 16/37, posn. 341 in 344. — 15. IIRP, MF 16/33, posn. 810—811. — 16. IIRP, MF 16/37, posn. 329. — 17. Brzjavka predsednika Sibirskega rev. komiteja Smirnova v Moskvo CK KP(b)R z dne 4. febr. 1920, IIRP, MF 16/33, posn. 669. — 18. IIRP, MF 16/35, posn. 81—87.